

EPISTEMISYYS, YKSILÖ JA YHTEISÖ

ERÄIDEN MODAALI-ILMAUSTEN PRAGMATIIKKA

SUBJEKTIIVISUUS, OBJEKTIIVISUUS JA KONTEKSTI

Tutkijoiden kesken on melkoinen yksimielisyys siitä, että modaali-ilmaus osoittaa näkökulmaa suhteessa puheenalaiseen asiaintilaan tai tapahtumaan. Mutta siitä kenen ja millainen tämä näkökulma on, on erilaisia näkemyksiä. Erityisesti episteemisten modaali-ilmausten tarkastelussa on keskusteltu niiden subjektiivisuudesta ja objektiivisuudesta.

Palmer (1986: 16) edustaa tiukinta subjektiivisuuskantaa. Hän pitää subjektiivisuutta modaalisuuden välttämättömänä kriteerinä: modaali-ilmaukset ilmentävät hänen mukaansa puhujan subjektiivisia asenteita ja mielipiteitä.

Lyons sen sijaan pitää myös objektiivisia modaali-ilmauksia mahdollisina, vaikkakin subjektiiviset ovat hänenkin mukaansa ensisijaisia. Hänen mukaansa subjektiivisesti modaaliset lausumat ilmaisevat mm. mielipidettä, huhua tai päättelyä, objektiivisesti modaaliset lausumat taas faktaa. Jos esimerkiksi henkilö on kuullut säätiedotuksesta, että Helsingissä on sateen mahdollisuus, ja sanoo sen perusteella *Helsingissä saattaa sataa*, on kyse objektiivisestä modaalisuudesta. Puhuja ei tällöin esitä omaa arviotaan sateen mahdollisuudesta, vaan esittää sateen mahdollisuuden objektiivisena faktana. (Lyons 1977: 798–800.) Muista tutkijoista mm. Coates (1983: 10) hyväksyy periaatteessa Lyonsin jaottelun, samoin Traugott (1989: 36, 43), joka tuo keskusteluun diakronisen näkökulman.

▷

Hänen mukaansa subjektiivisimmat episteemiset ilmaukset ovat myöhäisimpiä ja syntyneet vähemmän subjektiivisista¹. Suomalaisista tutkijoista Lyonsin jaottelua käyttää hyväkseen mm. Matihaldi (1979: 91–92).

Mitä sitten ovat subjektiivisuus ja objektiivisuus? Niiden määritelmiä ei ole kovin paljon lingvistiksessä modaalisuuskeskustelussa pohdittu; käsitteet otetaan ikään kuin itsestään-selvyyksinä². Vaikuttaa siltä, että subjektiivisella tarkoitetaan lähinnä puhujan henkilökohtaisesta asenteesta riippuvaa, objektiivisella taas siitä riippumatonta asiaintilaa. Objektiivisen modaali-ilmauksen katsotaan tällöin ilmaisevan lähinnä loogisesti pääteltyä todennäköisyyttä, kuvastavan ikään kuin yleispätevää totuutta (ks. Lyons 1977: 797).

Käytännössä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden käsitteet ovat kuitenkin tuottaneet tutkijoille ongelmia, joita on yritetty ratkaista erilaisin keinoin. Mm. Coates (1983: 10–13) korostaa kategorioiden häilyvyyttä, samoin Traugott (1989: 36), joka katsoo, ettei mikään ilmaus ole täysin subjektiivinen tai objektiivinen. Lyons (1977: 849) toteaa objektiivisen modaalisuuden olevan kulttuurisidonnaista. Kangasniemi (1992: 150) sen sijaan hylkää koko ajatuksen episteemisen modaali-ilmauksen objektiivisuudesta ja käyttää termiä intersubjektiivinen. Hänen mukaansa jotkin näkemykset ovat laajemmin hyväksytyjä kuin toiset, mutta todellisesta objektiivisuudesta ei voi puhua. (Intersubjektiivisuudesta ks. myös Hakulinen ja Karlsson 1979: 261.) »Objektiivisuuden» takaa paljastuukin nähdäkseni useissa tapauksissa kulttuuri. Kulttuuri (tai puheyhteisö) määrittää sen, mitä pidetään yleispätevästi totena, välttämättömänä tai mahdollisena ja näin ollen sen, mitä puhuja voi esittää »objektiivisena» arviona. Esimerkiksi länsimaissa meteorologin arviota sateen mahdollisuudesta pidetään yleispätevänä. Mikä todella on yleispätevästi totta, sitä tuskin ainakaan kielentutkijan välinein pystytään selvittämään.

Puhe puhujan asenteista tai suhtautumisesta on ongelmallinen siinä mielessä, ettei puhuja ole puhetilanteessa (yleensä) yksin. Erityisesti silloin, kun on kyse keskustelupuheesta, liittyy jokainen lausuma kiinteästi vuorovaikutustilanteeseen (Schegloff 1988: 61). Puheenvuoro on ymmärrettävissä ainoastaan suhteessa edeltäviin vuoroihin, ja toisaalta jokainen vuoro toimii kontekstina tuleville vuoroille (Heritage 1996: 237). Modaalisuuden käsittelyssä (kuten lingvistiikassa yleensäkin) tilanteisuus ja vuorovaikutuksellisuus ovat kuitenkin olleet asioita, jotka ovat kokonaisuudessaan olleet hyvin vähän esillä (Laitinen 1992: 153; 1991: 313). Yleensä käsittely on perustunut keksittyjen tai yhteydestään irrotettujen lauseiden analyysiin.

Subjektiivisuuden ja objektiivisuuden käsitteiden ongelmallisuus modaalisuuden käsittelyssä johtuu nähdäkseni siis lähinnä siitä, että ei ole otettu riittävästi huomioon puheen kontekstuaalisuutta. Näkökulma on ollut varsin puhuja- ja yksilökeskeinen: puhuja sanoo jotakin jostakin objektiivisesta asiaintilasta tai tapahtumasta ja tuo lausumaan mahdollisesti mukaan omat subjektiiviset asenteensa ja mielipiteensä. Puhe on kuitenkin

¹ Lea Laitinen kyseenalaistaa tämän prosessin. Hänen mukaansa suomalainen nesessiivirakenne sai todennäköisesti alkunsa subjektiivisesta arkipäätelystä (Laitinen 1993: 163).

² Ronald W. Langacker (1978: 855; 1985: 125–126) esittää objektiivisuuden ja subjektiivisuuden määritelmän. Hänen lähtökohtanaan on kielen egosentrisyys: puhuva subjekti esittää hänen mukaansa arvionsa aina omasta näkökulmastaan. Objektiivisin lausuma on tällöin sellainen, jossa puhuja eksplisiittisesti arvioi tätä näkökulmaansa (esimerkiksi käyttämällä performatiiviverbiä ja 1. persoonan pronominia). Tällöin lausuman subjektikin on ikään kuin objektiivisen arvioinnin kohteena. Hänen käsityksensä subjektiivisuudesta ja objektiivisuudesta on kuitenkin täysin erilainen kuin useimpien muiden modaalisuustutkijoiden. (Langackerin ajatuksista ja niiden suhteesta muihin ks. myös Laitinen 1993: 165–166.)

yhteisöllistä, se liittyy tiukasti sekä kulttuuri- että tilannekontekstiin. Konteksti ja yhteisöllisyys tekevät modaali-ilmausten funktioista ja niiden ilmaisemista näkökulmista niin monimuotoisia, etteivät subjektiivisuuden ja objektiivisuuden käsitteet (hyvinkään määriteltyinä) riitä niiden analysointiin.

Jonkin verran on esiintynyt kontekstuaalisempiakin näkemyksiä modaali-ilmauksista. Erityisesti on pohdittu modaalisuuden yhteyttä kohteliaisuuteen (ks. esim. Perkins 1983: 116–125). Givónin (1989: 130) mukaan taas modaalaisia ilmauksia säätelee kommunikatiivisuus, joka koskee mm. osallistujien välistä vuorovaikutusta. Suomessa Laitinen on pohtinut modaaliverbien yhteyksiä puhetahtumaan ja sen osallisiin. Hänen mukaansa (1993: 153) episteeminen modaalisuus onkin ymmärrettävissä »nimenomaan puhetilanteen näkökulmaksi ilmaistuun asiointilaan». Hakulinen ja Sorjonen ovat käsitelleet modaaliverbejä keskusteluaineistossa; heidän mukaansa »modaaliverbien käyttöä säätelevät siis hyvin moninaiset puhetilanteen ja laajemman kontekstin seikat: puhujan käsitys siitä, miten varmaa puheenaiheena oleva tieto on, tieto siitä, mikä kulttuurissa on sopivaa, mahdollista ja todennäköistä missäkin tilanteessa (mitä jaksetaan, saadaan tai osataan tehdä, miten velvollisuudet sitovat kulttuurin jäseniä), puhujan muistikuva siitä, mitä jossakin relevantissa aiemmassa tilanteessa on sanottu, aiottu tai ajateltu sekä vihdoin se, miten suoraan puhuja katsoo voivansa mitään kuulijalle sanoa» (Hakulinen ja Sorjonen 1989: 75).

Analysoin tässä artikkelissa³ eräitä episteemisiä modaali-ilmauksia keskustelu- ja kulttuurikontekstissaan. Pyrin osaltani laajentamaan keskustelua episteemisten modaali-ilmausten oletetusta puhujakeskeisestä näkökulmasta yhteisöllisempään suuntaan.

USKONNOLLISTA SISÄRYHMÄKESKUSTELUA

Tutkimusaineisto koostuu raamatuntutkisteluista, jotka on nauhoitettu Tampereen adventtikirkossa vuoden 1993 lokakuun ja joulukuun välisenä aikana. Käsitellen analyysissäni viittä tutkistelua, joiden kesto on 30–45 minuuttia. Osallistujia on 10–20, joista enemmistö melko iäkkäitä; naisia on huomattavasti enemmän kuin miehiä. Tutkistelujen aihepiirinä on Esran ja Nehemian kirjat. Tutkisteluissa limittyvät ja vertautuvat toisiinsa Raamatun aikaiset Israelin kansaan liittyvät tapahtumat ja keskustelijoiden omaan seurakuntaan liittyvät asiat.

Raamatuntutkistelu on adventtikirkossa pitkälle institutionaalistunut puhetilanne, jolla on yli satavuotinen historia (Ketola 1952: 170–171). Tilaisuuksien pohjana on kansainvälinen tutkisteluvihko, ja jokaiseen tutkisteluun on määrätty »opettaja», joka ohjailee keskustelua. Tutkistelut järjestetään kerran viikossa määrääjänä ja määräraikassa. Puhetilanne on siis melko formaalinen (vrt. M. K. Suojanen 1981: 39–40). Tutkistelujen vuorovaikutuksessa on rajoituksia, sillä opettaja yleensä jakaa puheenvuorot ja johtaa keskustelua etukäteen määritellyissä raameissa. Mutta kuten keskusteluanalyttikot usein ko-

³ Artikkelin pohjana on pro gradu -työni (Lehtinen 1995), jota ohjasivat Heikki Paunonen ja Matti K. Suojanen. Kiitän heitä sekä Virittäjän toimitusta ja nimettömiä arvioijia monista hyvistä kommentteista ja ehdotuksista.

rostavat (Drew ja Heritage 1992: 19; Hakulinen 1996: 11), konteksti on varsin dynaaminen. Spontaania keskustelua syntyy kaikissa tutkisteluissa; yhdessä keskustelu jopa riistyy pitkälti opettajan käsistä ja aloitteita tekevät pääasiallisesti muut osallistujat.

Adventistiyhteisöä voi yleisesti ottaen pitää melko kiinteänä sisäryhmänä⁴. Nähdäkseni käsitys ryhmän kiinteystä ja yhtenäisyydestä luodaan kuitenkin nimenomaan tutkimusaineiston kaltaisissa ryhmälle yhteisissä kielenkäyttötilanteissa. Sisäryhmätunteen lujittaminen on yleensäkin yksi tärkeimmistä uskonnollisen kielen funktioista (P. Suojanen 1975: 231).

Tarkoitus ei tässä ole esittää kattavaa analyysia modaalisuudesta diskurssissa esimerkiksi arkikeskustelua tutkimalla saisi todennäköisesti osittain erilaisia tuloksia. Kyseessä oleva aineisto tarjoaa kuitenkin hyvän mahdollisuuden analysoida modaalii- ilmausten yhteisöllisiä funktioita, koska puheyhteisö on siinä näkyvämmän esillä kuin arkikeskusteluissa.

EPISTEMISYYS JA VARMUUSASTEEN ILMAISIMET MODAALISUUDEN KENTÄSSÄ

Modaalii- ilmaukset jaetaan kielitieteessä nykyisin yleensä filosofisesta modaalilogiikasta saaduin käsittein (ks. esim. von Wright 1982: 120–123) kolmeen eri lohkoon: episteemiseen, deonttiseen ja dynaamiseen (Perkins 1983: 10; Laitinen 1992: 152). Näistä episteeminen koskee suhdetta tietoon ja totuuteen, deonttinen normatiivista luvallisuutta ja velvollisuutta, dynaaminen taas olosuhteista johtuvaa pakkoa tai mahdollisuutta. Modaalii- ilmaukset voidaan kaikissa näissä lohkoissa sijoittaa jatkumolle välttämättömästä mahdolliseen (Lyons 1977: 787; Palmer 1986: 58).

Toinen tapa määrittää modaalisuutta semanttisesti on ollut puhe mahdollisista maailmoista (Perkins 1983: 6–9; Orpana 1988: 34–35). Sen mukaan modaalii- ilmauksilla suhteutetaan asiointiloja erilaisiin mahdollisiin maailmoihin, mm. tiedon, uskon, päätelmän, menneisyyden, tulevaisuuden tai kuvitelman maailmoihin. Modaalii- ilmaukset ovat siis keino puhua erilaisista vaihtoehtoisista todellisuuksista.

Nämä eri määrittelyt eivät ole yhteensopivia. Kaikki ilmaukset, jotka suhteuttavat asiointiloja mahdollisiin maailmoihin, eivät sijoitu jatkumolle välttämättömästä mahdolliseen, eivätkä ne myöskään kaikki sovi kolmeen edellä mainittuun modaalisuuden lohkoon. Samoin esimerkiksi episteemiseksi voidaan laskea sellaisia ilmauksia (kuten evidentialit), joita ei voi sijoittaa jatkumolle.

Tässä artikkelissa tutkittavien ilmausten rajaus on semanttinen, ja se perustuu lähinnä Palmerin (1986) ja Kangasniemen (1992) tutkimuksiin. Ilmausten olennaisia piirteitä ovat yhtäältä episteemisyys ja toisaalta sijoittuminen jatkumolle mahdollisesta välttämättömään.

⁴ Adventtikirkko on protestanttinen kirkkokunta, joka sai alkunsa USA:ssa 1840-luvulla (Heino 1984: 53). Adventistit korostavat nykyisin usein yhteisiä piirteitään muiden kristittyjen kanssa, etenkin Lutherin opetusta arvostetaan (ks. mm. Johnsson 1995: 19). Suurimmassa osassa keskeisiä kristinuskon kysymyksiä adventistit ovat samoilla linjoilla muiden protestanttien kanssa, mutta adventistinen identiteetti perustuu silti melko pitkälle ajatukseen Jumalalle uskollisesta »jäännöksestä» muuten luopuneessa kristikunnassa (vaikka jäännöstä ja adventtiseurakuntaa ei täysin samastetakaan) (ks. Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu s. 176; Bull ja Lockhart 1989: 38–40).

Näitä ilmauksia voisi kutsua varmuusasteen ilmaisimiksi (vrt. Palmer 1986: 51; Kangasniemi 1992: 3). Mukana on kieliopillisesti monenlaisia ilmauksia: modaaliverbejä, adverbejä ja adjektiivikonstruktioita. Modaaliverbeistä aineistossa esiintyivät episteemisessä funktiossa *voida* (5 kertaa), *saattaa* (4), *mahtaa* (4) ja *pitää* (1). Adverbeistä esiintyivät *ehkä* (20), *mahdollisesti* (2), *kai* (6), *ilmeisesti* (6), *vissiin* (1), *varmaan* (8), *varmasti* (30), *tietysti* (6), *tietenkin/-kään* (3), *todella* (3) ja *tosiaan* (2). Adjektiivikonstruktioista esiintyivät *on mahdollista* (2), *on totta* (3) ja *on selvää* (1).⁵

Tällainen semanttinen rajanveto pragmaattisesti suuntautuneessa työssä on tietenkin monella tavalla ongelmallista. Varmuusastetta voidaan epäilemättä osoittaa muillakin ilmauksilla, ja valituilla ilmauksilla on muita merkityksiä ja funktioita kuin varmuusasteen osoittaminen⁶. Nähdäkseni kuitenkin episteemisyuden luonteesta ja funktioista voi (ja näin lyhyessä artikkelissa täytyykin) sanoa paljonkin analysoimatta kaikkia episteemisyuden ilmauksia; toisaalta artikkelini yhtenä tarkoituksena on nimenomaan pohtia kyseisen semanttisen kategorian mielekkyyttä.

SUHDE YHTEISÖLLISIIN AUKTORITEETIIN

Keskustelu koskee raamatuntutkistelussa paljolti israelilaisten elämää ja toimintaa, liikutetaan siis keskustelijoiden reaali maailmasta poikkeavassa Raamatun maailmassa. Varmuusasteiden ilmaisimia käytetään osoittamaan päättelyä, tulkintaa ja spekulointia Raamatun maailmasta. Tällöin modaali-ilmaukset ovat sidoksissa yhteisöllisiin auktoriteetteihin, Raamattuun ja Ellen Whiten kirjoituksiin.

Selvästi yleisin modaali-ilmaus näissä tapauksissa on *varmasti*, jolla osoitetaan melko varmaa päättelyä. Jonkin verran se kuitenkin heikentää väitettä suhteessa täysin tunnusmerkittömään lausumaan (vrt. Orpana 1988: 105; Lyons 1977: 808–809). Seuraava esimerkki liittyy keskusteluun siitä, miten israelilaiset esimiehet olivat kohdelleet kansaa huonosti.

- (1)
1	HILMA ⁷ :	ja kun (1.3) <u>n</u> ehemia <u>n</u> uhtelee heitä, (1.1)
2		<u>s</u> uorin sanoin, (2.0) vielä <u>y</u> hdeksäs jae, (.)
3		<u>j</u> atkuu.
4		(2.6)
5	Maija:	< <u>m</u> inä <u>s</u> a-> (.) minä <u>j</u> atkoin, (.) < <u>s</u> jinä <u>t</u> e
6		<u>t</u> eette <u>v</u> äärin>. (.) eikö <u>t</u> eidän tulisi elääj

⁵ Rajaus poikkeaa jonkin verran Kangasniemen (1992: 148–198) esittämästä. Mm. *tietysti* ja *tietenkin* puuttuvat Kangasniemeltä. Ne sopivatkin huonohkosti mahdollinen-välttämätön -jatkumolle, koska niissä on eräänlainen itsestään selvän, presupponoidun merkitys. Givón (1989: 135–137) asettaakin kyseiselle jatkumolle myös presupponoidun, itsestään selvänä esitetyn väitteen, joka on ikään kuin varmaakin varmempi.

⁶ Esimerkiksi *kyllä* on jätetty pois, vaikka sekin toki voi liittyä varmuuteen. Sen tehtävät ovat ensi sijassa kuitenkin tekstuaalisia ja diskursiivisia ja toisaalta niin moninaisia, että sen käsittely tässä olisi epätarkoituksenmukaista (vrt. Raevaara ja Seppänen 1989: 260–261). Puhujan omaan ajatteluun tai mielipiteisiin viittaavat ilmaukset (*minun mielestäni*, *minä ajattelen että* yms.) ovat osittain samanlaisissa funktioissa kuin varmuusasteen ilmaisimet, mutta ne ilmaisevat varmuusastetta nähdäkseni vain implisiittisesti. Ilmauksella (erityisesti modaaliverbillä) voi myös yhtä aikaa olla sekä episteeminen että deonttinen tai dynaaminen merkitys (Hakulinen ja Sorjonen 1989: 97).

⁷ Puhujien nimet on muutettu. Tutkistelun »opettaja» on merkitty versaalilla.

7 jumalan tahrom mukaisesti, (.) jotteivät
 8 viholliskansat saisi aihetta pilkatam meitä,
 9 (1.1)
 10 HILMA: aammen. (1.4) ajatella, (1.1) mitä vasten te
 11 menette MAAILMAAN eikä niin (.) ja ruppeette
 12 ↑MAAILMALLISIA ↑TEKOJA ↑TEKEMÄÄN, (.)
 13 ↑PAKANAKANSAT ↑PILKKAAVAT meitä. (1.2) tämä
 14 oli tuollainen sisäinen (.) &avunhuuto ja
 15 hätähuuto (.) nehemialta& (.) että ↑ettekö
 → ↑te ↑nyt ↑näe (1.9) ja jumalan henki varmasti
 17 puhutteli &heitä siitä,&

Kun on luettu Raamatusta (Neh. 5:9, rivit 5–8), miten Nehemia nuhteli esimiehiä, esittää Hilma tämän pohjalta päätelmän (rivit 16–17), jonka hän varustaa *varmasti*-adverbilla. Päätelyn perustana saattaa olla luetun tekstin lisäksi tieto siitä, että esimiehet tekivät nuhtelun jälkeen parannuksen (ks. Raamattu Neh. 5:12). Päätely on siis auktoriteetin suhteen melko varmalla pohjalla.

Seuraavassa esimerkissä käytetään episteemisellä jatkumolla lähempänä mahdollisuutta olevaa adverbia (rivi 5). Elma on puhunut juuri israelilaisten lupauksesta olla ottamatta puolisoita muiden kansojen joukosta.

(2)
 → ELMA: ↑kyllä ↑tietysti (.) öö (.) sitten jos oli,
 2 (.) tullu uskoon ja tullu (1.2)
 3 iisraelilaiseksi nin (.) nin ää (.) siinä
 4 tapauk>essa ↑se oli< poikkeus. (.)
 → varmaankin. (2.2) naihan (2.2) booas, (2.6)
 6 mitäs (.) kansallisuutta se (2.1) se hänev
 7 vaimonsa, (.) olikaan.
 8 Anna: moabilaisen [(-)]
 9 ELMA: [mo]abilaisen ↑tyttöä oli
 10 niin hyvä, (.) tytär ja (.) JA (.) JA (.)
 11 iisraelilais- (1.5) siis jeesuksen (.)
 12 ↑kanta↑äiti hänestä °tuli°. (1.5) että ei se
 13 nyt (.) olen niin (.) kirjaimellista kum
 14 mitä (1.2) mitä tässä mutta pääasia on se
 15 että hänestäkin tuli iisraeliläinen,

Tässä Elma esittää poikkeuksen Raamatun kertomuksessa esitettyyn periaatteeseen; suhde auktoriteettiin on erilainen kuin esimerkissä 1. Mielenkiintoista esimerkissä 2 on se, että varmuusaste vaihtelee episodin aikana. Aluksi Elma esittää poikkeuksen itsestään selvänä (ks. *tietysti* rivillä 1), mutta tekee jälkeenpäin varauksen (*varmaankin* rivillä 5). Tämän jälkeen, kun muilta osallistujilta ei tule palautetta, hän tuo perusteluksi toisen Raamatun kertomuksen, ja saatuaan siihen vahvistuksen hän esittää poikkeuksen varmana. Meneillään on ikään kuin neuvottelu siitä, kuinka suoraan väite on auktoriteetista pääteltävissä ja kuinka varmana väite on näin ollen sopivaa esittää.

Raamatun tai Ellen Whiten kirjoitusten pohjalta tehdyn päätelyn tai spekuloinnin merkitseminen modaali-ilmauksella liittyy käsittääkseni ensisijaisesti siihen, mitä puhe-yhteisössä pidetään totena ja objektiivisena. Adventistiyhteisössä Raamattua (osittain myös Ellen Whitea) pidetään ehdottomana auktoriteettina (Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu s. 10, 244). Raamatussa kerrotut tapahtumat ovat se totuus, johon muita lausumia suhteute-

taan. Tällöin henkilökohtainen päättely tai spekulointi näiden tapahtumien pohjalta on tunnusmerkistä: modaali-ilmaus on merkki, jolla erotetaan henkilökohtainen autoritaarisesta. Toisaalta varmuusasteen ilmaisin osoittaa myös spesifimmällä tavalla sanottavan suhdetta auktoriteettiin: mitä suuremmin lausuma on johdettavissa auktoriteetista, sitä varmempana se sopii esittää.

Aina lausuman (ja modaliteetin) suhde yhteisöön ja sen auktoriteetteihin ei ole suoraan nähtävissä itse keskustelusta. Tällainen on esimerkki 3, jossa puhuja käyttää kahta eri varmuusastetta peräkkäin.

- (3)
1	SANNI:	minkälaista on jumalan työ ku här rakentaa
2		meitä <u>t</u> äivasta varten,
3		(8.4)
4	Unto:	voisi sanoa että se on, (.) hyvin (.) hyvin
5		kärsivällistä. (.) koska me ollaan niin,
6		(3.3) p <u>u</u> utteellisia ihmisiä ja, (1.0) ei ihan
7		yhtäkkiä meistä tule (2.2) eikä tule (.)
→		ehkä (.) ilmeisestik koko elämän <u>a</u> ikana
9		täydellisiä, (1.6) siinä tarvitaan
10		kärsivällisyyttä,

Rivin 8 modaali-ilmaukset liittyvät adventistiseen täydellisyysajatteluun ja -keskusteluun. Adventtikirkon historiassa on perinteisesti nähty tärkeänä valmistautuminen Jeesuksen takaisintulolle. Tätä näkemystä on edustanut erityisesti Ellen White; hänen mukaansa valmistautumiseen on kuulunut hengellinen täydellisyys, joka voidaan saavuttaa, kun Kristus asuu uskovassa. Viime aikoina tästä ajattelusta ovat kuitenkin monet luopuneet. (Bull ja Lockhart 1989: 75–77.) Uusimmassa opillisessa esityksessä tämä keskustelu näkyy niin, että puhutaan kahdenlaisesta täydellisyydestä, rajallisesta ja lopullisesta, joista vain edellisen voi ihminen saavuttaa (ks. Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu s. 143–145). Kysymys täydellisyydestä on siis jossain määrin vaikea ja arka adventtikirkossa. Voisi tulkita niin, että tämä näkyy Unton varovaisuudessa adverbien valinnan suhteen. Sen, että 'meistä' ei yhtäkkiä tule täydellisiä, hän esittää varmana, mutta näkemyksen, ettei tätä täydellistymistä tapahdu koskaan, hän esittää epävarmana, jopa epätodennäköisenä. Modaali-ilmausten *ehkä* ja *ilmeisesti* välillä oleva tauko viittaa siihen, että puhuja tapaa oikeaa modaliteettia, hakee yhteisöllisesti sopivaa tapaa suhtautua ambivalenttiin kysymykseen.

YHTEISET KOKEMUKSET

Seuraavassa esimerkissä adverbien *varmaan* liittyvät puheeseen kokemuksista.

- (4)
→	SANNI:	<u>o</u> lette varmaan (1.0) tässä on suuri seurakunta
2		tampereella ja minä kokenut hyvin (.)
3		myönteiseksi tampereen seurakunnan nämä yli
4		kolmekymmentä vuotta, (.) mutta (1.3) iso
5		seurakunta on sellanen <suurempiliikkeen
6		käikessa> niin ku me ymmärrämme. (1.0) mutta
→		varmaan me olemme <u>k</u> aikki olleet tuolla

▷

8	jossakin siellä pienessä jonkun \uparrow köyhäm
9	m \underline{u} mmom mökissä, (.) ja siinä on (.) m \underline{u} utama
10	(.) henkilö kokoontuu ja hyv \underline{v}
11	vaatimattomissa paikoissa (.) ja (.) mitä me
12	olemme kokeneet. (1.1) \uparrow mitä \uparrow te olette
13	kokeneet siellä,

Puheenvuorossa käytetään pronomineja kiintoisalla tavalla. Alussa on *te* (rivi 1), välillä *me* (rivit 6 ja 11), sitten taas *te* (rivi 12). Puhuja siis aluksi ja lopuksi puhuu ainoastaan kuulijoiden kokemuksista, välillä laskee itsensä kokijoiden joukkoon. Sacks puhuu kahdenlaisesta monikollisten persoonapronominien käytöstä. Ne voivat viitata joko kategoriaan tai ryhmään erillisiä henkilöitä, olla siis referenssiltään joko kollektiivisia tai distributiivisia (vrt. Hakulinen ja Karlsson 1979: 132–133). Kun pronominilla viitataan yhteisölliseen kategoriaan, lausuman ei tarvitse olla totta kaikkien kategoriaan kuuluvien kohdalla, voi siis aivan hyvin sanoa *Me* (esim. suomalaiset) *juomme paljon viinaa, mutta minä en* (ks. myös Pälli 1996: 39–40). Jos pronomini taas viittaa ryhmään erillisiä henkilöitä, kyseessä ei ole yhteisöllinen viittaus; lausuman on tällöin koskettava kaikkia pronominin referenssiin kuuluvia. (Sacks 1992: 334–335.) Esimerkissä 4 pronomiinien merkitys on tässä mielessä ambivalentti. Yhtäältä puheenvuorossa on kyse kollektiivisesta adventistisesta kokemuksesta (joskaan ei normatiivisesta); juuri kokemuksen yhteisyys antaa puhujalle syyn olettaa, että osallistujat ovat sen kokeneet. Toisaalta *te*-pronominin käyttö ja *kaikki*-pronomini rivillä 7 viittaavat siihen, että lausumassa on kyse nimenomaan paikalla olevien erillisistä kokemuksista. Erillisten yksilöiden kokemuksista (ainakaan kaikkien) puhuja ei voi varmasti tietää (vrt. Tainio 1993: 149). *Varmaan* liittyy nähdäkseni juuri tähän referenssin kaksijakoisuuteen.

Esimerkki 5 on samantyyppinen kuin esimerkki 4. Siinäkin käytetään modaalista adverbia ja *me*-pronominia. Ennen riviä 1 on puhuttu siitä, miten israelilaiset tekivät parannuksen, kun heille oli luettu pyhiä kirjoituksia.

(5)		
	1 ELMA:	näin <u>o</u> llen me huomaamme että <u>j</u> umalan <u>s</u> ana on
	2	se joka (.) <u>o</u> jentaa, (.) itsekkutakin
	→	°me[(istä)°.] (1.6) varmastij jokainen
	4 N:	[#nii#]
	5 ELMA:	olemme, (.) kokeneet <u>s</u> en että (1.0) kun
	6	<olemme lukeneet> nin (1.7) joku meidän
	7	s \underline{i} simmässämme puhuu meille? (2.0) ja >sanoo<
	8	että <u>t</u> ämä asia, (1.3) <u>t</u> ämä <u>a</u> sia (2.3) meidän
	9	(.) ikään kuin <u>o</u> matuntomme <u>a</u> llevviivaa <u>s</u> en
	10	mistä olemme lu°keneet°. (1.8) ja se on
	11	äärettömän hyvä ja sitä vartej jumalan sana
	12	<u>o</u> nkin.

Esimerkissä 5 on samanlaista kaksijakoisuutta kuin esimerkissä 4, vaikka siinä käytetäänkin ainoastaan *me*-pronominia. Ilmaukset *itsekkutakin me(istä)* (rivit 2–3) ja *jokainen* (rivi 3) viittaavat siihen, että *me* tarkoittaa esimerkin 4 tapaan osittain osallistujia (puhuja mukaan luettuna) erillisinä henkilöinä. Kyse on kuitenkin tässäkin kollektiivisesta adventisteille kategoriana kuuluvasta kokemuksesta. Erona esimerkkiin 4 on se, että kokemus on uskonnollisesti normatiivinen (ks. Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu s. 22), ja sellaisena se

myös esitetään (ks. rivit 10–12). Siinä mielessä kokemuksen yhteisyys ja yhteisöllisyys on astetta voimakkaampaa kuin esimerkissä 4. Tämä näkyy adverbien valinnassa, puhuja käyttää voimakkaasti painotettua *varmasti*-adverbia.

ARVOTTAMINEN

Episteemisellä jatkumolla lähellä mahdollista olevat ilmaukset liittyvät suurimmaksi osaksi lausumiin, joissa esitetään suoraa tai implisiittistä kritiikkiä seurakuntayhteisöä kohtaan. Tämä negatiivinen arvottaminen tehdään yleensä evaluatiivien tai deonttisten ilmausten avulla. Kyse on tällöin normimaailman ja reaalimaailman suhteista, siitä, miten reaalimaailma vastaa normimaailmaa. Vaikuttaa siltä, että kritiikin esittäminen varauksellisena on pitkälti konventionaalistunutta raamatuntutkistelussa. Selvästi yleisin ilmaus tällaisissa lausumissa on *ehkä*. Epävarmuuden ilmaisimien lisäksi käytetään fraaseja kuten *minun mielestäni* tai *tuntuu sille että* (Lehtinen 1995: 131–132), jotka nekin vähentävät puhujan sitoutumista proposition totuuteen (Suojala 1989: 119).

Seuraava esimerkki kuvaa hyvin *ehkä*-sanan funktiota kritisointipuheenvuorossa:

- (6)
1	JUHANI:	täällä on mainittu, (1.2) eräs sellainen
2		ongelma se yhtenäisyyden puute (.) uskovina
→		ja (.) ehkä me nyt uskall(aako) me tulla ihan
4		omaan seurakuntaamme täällä tampereella ja
5		vaikka (.) soveltaas sitä (.) tänne meidän
→		kesken. (.) ehkä meilläkin on (.) puutetta
7		siitä yhteydestä ja, (.) ja (.) voimasta ja
8		identiteetistä (.) jossakin määrin, (.) tuli
9		se sitten näin taikka noin esillem mutta
10		(1.0) nyt jos me lähdemme tätä asiaa
11		ratkaisemaan ja (.) mietimme vaikka nehemiaa
12		(.) sellaisena (.) henkilönä joka vei asioita
13		eteempään hän oli matkalla (1.4) sen kansan
14		kanssa (.) tavoitteeseen tiettyyn visioon ja
15		(.) ja ja (.) oli siinä yhdessä jumalan
16		kanssa, (1.3) mitä me voisimme tämän (.)
17		mainitun asian vaikka sen (.) irrallisuuden
18		hengellisen taikka henkisen taikka (.)
19		sosiaalisenkin (1.5) erillisyyden (1.0)
20		suhteen ni tehdä.

Tutkistelun opettajana toimivan Juhaniin puheenvuoro on funktioltaan lähinnä kysymys, jota hän pohjustaa riveillä 1–16. Kiinnitän siinä huomiota kolmeen asiaan.

Ensinnäkin Juhani käyttää *me*-pronominia (rivit 3, 5 ja 6); näin tehdään kritiikkiä sisältävissä puheenvuoroissa yleensäkin. Puhuja siis lukeutuu itse arvottamaansa ryhmään, kritiikki on osittain itsekritiikkiä. Rivillä 6 on pronominissa on vielä *-kin*-liite, *me* on siis vain osa joukosta, jota ongelma koskee. Nämä keinot toimivat nähdäkseni modaaliadverbien ohella kritiikin lieventäjinä.

Toinen kiintoisa kohta on kysymys riveillä 16–20. Kysytään, miten ongelmallista tilannetta voidaan parantaa: tilanteen ongelmallisuus itsessään on presupponoitu (kysymysten presuppositiosta ks. esim. Vuoriniemi 1973: 238–242). Esitettyään siis ensin ongel-

mien olemassaolon mahdollisena (*ehkä* rivillä 6) Juhani kysymyksen yhteydessä esittää sen itsestään selvänä. Kuten Hakulinen (1996: 14) toteaa, epävarmuuden ilmauksia käyttävä puhuja ei välttämättä ole subjektiivisesti epävarma.

Kolmanneksi kiinnittäisin huomiota ensimmäiseen *ehkä*-lausumaan (rivit 3–6). Juhani esittää seurakunnan ongelmista puhumisen uskallusta vaativana (ja epävarmana sen, löytyykö tätä uskallusta). Tässä on nähdäkseni eksplikoituna syy siihen, miksi kritiikkiä lievennetään. Oman yhteisön kritisointi koetaan uhkaavaksi ja se on tehtävä varovaisesti, kun se tehdään.

Arvottaminen voi kuitenkin olla positiivistakin. Tällöin epävarmuuden ilmaisimia ei yleensä käytetä; positiivinen arvottaminen ei ole uhkaavaa. Tällaisessa tilanteessa saateen käyttää esimerkiksi *varmasti*-adverbia. Positiivinen arvottaminen saattaa kuitenkin vaatia lieventämistä silloin, kun se koskee vain puhujaa itseään tai osaa keskustelijoista. Ennen esimerkkiä 7 on arvosteltu melko voimakkaasti Tampereen seurakuntaa ja suomalaista adventismia. Kaikkein kärjekkäintä kritiikkiä on esittänyt Ilmari.

- (7)
1	Ilmari:	=vi- (.) vielä, (.) menisin tässä että (.)
2		tässä nyt oj joukossa muutama (.) jotka on
3		tuossa kuorossa mukana (2.5) ja (.) mä
4		>rupesin<, (.) kuorosta (.) sanomassa sen
→		että, (.) että me ilmeisestis siälä ollaam
6		pikkusem päästy ky- (.) yhteiseen, (1.2)
7		ymmärrykseen, (1.0) mitä, (.) meidän, (.)
8		pitäis, (.) tehdä, (.) millä tavalla meidän
9		pitäis, (.) olla (.) >niin ku sanotaaj<
10		jumalaamme päi hötköllään, (.) jotta me, (.)
11		ryhmänä, (1.0) niin ku todistettais, (.)
12		jumalav valtasuuruu[desta.]
13	Iida:	[nii ja]

Tässäkin käytetään *me*-pronominia (rivit 5, 7, 8 ja 10). Pronominin referenssi on kuitenkin erilainen kuin esimerkissä 6. 'Meihin' kuuluu vain osa seurakunnasta, pronomini jakaa yhteisön kahteen osaan. Tämän osaryhmän positiivinen arvottaminen kontrastoituu aiemmin tapahtuneeseen koko yhteisön negatiiviseen arvottamiseen. Vaikuttaa siltä, että tällainen jakaminen on keskustelussa odotuksenvastaista. Ilmari lieventääkin positiivista arviota monella tavoin. Modaali-adverbin *ilmeisesti* lisäksi hän käyttää adverbia *pikkuseen* (rivi 6) ja viivyyttää arviotaan pitkällä johdannolla (rivit 1–5, vrt. Pomerantz 1984: 70).

Modaali-ilmaukset erilaisissa arvioissa eivät näytä liittyvän ensisijaisesti puhujan subjektiivisiin asenteisiin. Ne ovat sen sijaan kytköksissä siihen, mitä yhteisössä pidetään sopivana, kohteliaana ja norminmukaisena. Vaikuttaa siltä, että olennaista on yhteisön koheesion ylläpitäminen. Yhteisöä ei sovi kovin voimakkaasti arvostella eikä nostaa mitään osaryhmää koko yhteisön yläpuolelle.

ERIMIELISYYTEEN SUHTAUTUMINEN

Tässä luvussa käsittelem sellaisia modaali-ilmauksia, jotka ovat voimakkaasti sidoksissa edellä oleviin puheenvuoroihin. Ne liittyvät lähinnä erimielisyystilanteisiin. Samanmie-

lisyys on keskustelussa yleensä preferoitua, ja siksi erimielisyys pyritään minimoimaan tai lavastamaan ainakin osittaiseksi samanmielisyydeksi (Pomerantz 1984: 63–65). Raamatuntutkistelussa samanmielisyyden vaikutus erityisen tärkeältä, ja potentiaalisestikin ristiriitaisia lausumia pyritään pehmentämään (Lehtinen 1995: 155). Tässä käytetään modaali-ilmauksia monella tavalla. Modaali-ilmauksen avulla tavallaan otetaan kantaa siihen, miten oma vuoro suhtautuu edellä oleviin.

Esimerkissä 8 käytetään *tietenkin*-adverbia myönnytyksenä ehkäisemässä potentiaalista ristiriitaa. Siinä keskustellaan samarialaisista, jotka asuivat Juudeassa israelilaisten pakkosiirtolaisuuden aikana. Kalevi on ennen riviä 1 kertonut siitä, miten samarialaisille yritettiin opettaa »oikeaa» jumalanpalvelusta huonohkolla menestyksellä: nämä palvelivat Israelin Jumalan ohella myös »pakanallisia» jumaliaan. Sanni aloittaa vuoronsa päällekkäin Kalevin vuoron kanssa. Hän tarttuu Kalevin mainitsemaan opettamiseen ja korostaa lähetystyön tärkeyttä.

- (8)
1	Kalevi:	[(te-)]
2	SANNI:	[siis] (.) nyt me huomaamme erään hyvin
3		tärkeän asian mikä israelin ka- (.) joka (.)
4		meidän tulisi muistaa josta vartem me olemme
5		olemassa, (1.2) että menkää kaikkeem
7		maailmaan ja (.) iisraelin kansa aloitti heti
8		lähetystyön kun he tulivat sinne >omaam
9		maahansa<, (.) näitten ihmisten
10		keskuu ^o dessa ^o .
11	Kalevi:	.joo
12		(.)
13	SANNI:	heti vain, (.) he alo[(=)]
14	Kalevi:	[joo] (.) vielä nyttem
15		mä aattelin (.) (-) (.) onko (.) tässä (.)
16		kohtaa myös (.) tämä (.) >esimerkiksi< kun,
17		(.) tänä päivänä puhumme, (.) myös tästä
→		ekumeniasta ja muusta että, (.) tietenkim
19		meidän tulee lähetystyötä i- (.) e- öö tehdä
20		(.) mutta e- ettei myöskään omaksua (.)
21		siihen tyyliin sitä lähetystyötä että me o-
22		o- (.) omaksuisimme myös niitten, (.)
23		uskonnom pakanallisia mitä nyt tekevät
24		varmaan.

Kalevin vuoro riveillä 14–24 rakentuu toisaalta jatkoksi hänen edelliselle vuorolleen (ks. vielä rivillä 14) ja toisaalta kommentiksi Sannin vuorolle. Vuoro implikoi odotuksenvastaisuutta; alussa on monenlaisia lievennyksiä, mm. *mä aattelin* -fraasi⁸ rivillä 15 ja kysymysmuoto. Sannin puheenvuoroa kommentoiva jakso tulee myös viivytettynä puheenvuoron lopussa, mikä on hyvin tavallista odotuksenvastaisissa vuoroissa (Heritage 1996: 270–275). Riviltä 18 eteenpäin Kalevi luo puheenvuorostaan sellaista tulkintaa, että se on lisäys Sannin vuoroon, hän ikään kuin hyväksyy Sannin lähetystyöpuheenvuoron itsestään selvänä, mutta haluaa tehdä siihen sen tarkennuksen, että ei pidä omaksua muiden uskon-

⁸Erimielisyystilanteissa puhujan omaan ajatteluun viittaavat ilmaukset kuten *minä ajattelen että*, *minä uskon että* tai *minusta tuntuu että* ovat itse asiassa yleisempiä kuin varmuusasteen ilmaisimet.

tojen tapoja. Tämän tulkinnan luomisessa *tietenkin* on tärkeässä osassa (samoin *myöskään* rivillä 20).

Tietenkin ja *tietysti* toimivat tavallisesti tämäntyyppisissä funktioissa. Niiden avulla tehdään myönnytys edelliselle puhujalle, ja kielletään samalla implisiittisesti erimielisyystulkinta⁹. Samalla kuitenkin tehdään näkyväksi erimielisyystulkinnan mahdollisuus.

Esimerkissä 9 ristiriita on eksplisiittisempi. Siinä puhutaan Nehemian järjestämästä temppelein vihkiäisjuhlasta.

- (9)
- 1 ELMA: <PARAATI. (1.8) KAKSI PARAATIA>. (1.0)
 2 juhllista ja si:nä oli torvet ja kympaalit
 3 ja (.) kaikemmahdolliset vempaimet mitä millä
 4 voi soittaa. (.) ja lauraa. (.) ja sitä
 5 myöskin tehtiin. (.) ja (.) ja (.) ko- (.)
 6 hy:vä jä:rjestys sittem mitä ku:ljettiin
 7 sittem mitä ne laulajat kulki ja sitten (.)
 8 siellä yhdyttiin siellä jerusalem
 9 temppeleissä, (.) ajattelin että olis toi
 10 jostakin nurkasta ollum mu:kava nä:hdä, (1.2)
 11 kun ja (.) ja (.) kuu:llak kun, (.)
 12 iisraelilaiset lau°lavat°.
 13 Sanni: kyllä se nykyisraelkij järjestää niitä (.)
 14 niitä (.) hienoja musiikki- (.) -juhlia ja
 15 (.) >vuosijuhlilla< kyllä meillä aina ollut,
 16 (1.3) niin kauan kum minä muistan tässä
 17 seurakunnassa olneeni (.) musiikki hyvin
 18 etualalla kun meidän juhlia on valmis°tettu°.
 → ELMA: nii. (.) mutta voi olla että, (.) tämä, (.)
 20 \$nehemiaj järjestämä, (.) juhla\$, (.)
 → [v(h)ielä v(h)ähäm] p(h)etr(h)as (1.5) on
 22 N: [(—)]
 → ELMA: totta että, (.) adventiseurakunnassakim
 24 pannaan (1.0) painoa musiikille, (.) mutta
 → ↑vois ↑olla että sitä vois ↑vieläkin, (.)
 26 enemmän, (.) laulaaj ja soittaa ja, (.) ja
 27 (.) ja tällä tavalla

Elman vuoron modaali-ilmauksia (rivit 19, 21–23 ja 25) on tarkasteltava suhteessa nauruun riveillä 20–21. Elman vuoro alkaa osittaista erimielisyyttä ennakoivasti fraasilla *nii. (.) mutta* (vrt. Sorjonen 1997: 343). Sen jälkeen tulee nauraen tuotettu lausuma, jossa on lievennyksenä episteeminen *voi olla että*. Nauru mahdollistaa lausuman tulkitseminen jotenkin ei-vakavaksi (vrt. Haakana 1996: 153), ja Elman edellisen israelilaisten juhlaa ylistävän puheenvuoron (rivit 1–12) perusteella voi olettaa, että humoristista on nimenomaan lausuman vähättelevyys. Lievennys saa siis ei-vakavan tulkinnan. Tämä on vuoro-vaikutuksen kannalta ongelmallista, koska samalla Sannin vuoro, jossa adventistien juhlat rinnastetaan israelilaisten juhlaan, on vaarassa joutua naurunalaiseksi. Nähdäkseni Elma riviltä 21 eteenpäin orientoituu torjumaan tätä solidaarisuutta uhkaavaa tulkintaa. Hän siirtyy huumorista vakavaan moodiin (vrt. Haakana 1996: 157) vaihtamalla äänensävyä korostetun vakavaksi ja käyttämällä *on totta että* -fraasia. Vuoron jatko onkin sitten tyy-

⁹Myönnytys voidaan tehdä myös (yhteisöllisesti relevanteille) kuvitelluille vastaväitteille.

pillinen preferoimaton erimielisyysjakso: Sannin vuoron vahvistus on Sannin vuoroa laimeampi siinä mielessä, että siitä puuttuvat luonnehtivat sanat kuten *hienoja* (rivi 14) ja *hyvin* (rivi 17), ja sen jälkeen on modaaliverbillä lievennetty erimielisyys (tällä kertaa vakavasti esitettyä) (vrt. Tainio 1996: 91–95).

Modaali-ilmauksista ensimmäinen (*voi olla että* rivillä 19) on siis ikään kuin ei-vakavana esitetty. Myöhemmät *on totta että* ja *vois olla että* sen sijaan ilmaisevat, että puhuja naurustaan huolimatta suhtautuu edelliseen puheenvuoroon vakavasti ja on sen kanssa myös osittain samaa mieltä. Niiden avulla pyritään tällä tavoin säilyttämään yhteisöllistä solidaarisuutta ja korjaamaan edeltävän naurun uhkaavia implikaatioita.

Voida-verbi liittyy episteemisessä käytössään yleisimmin juuri erimielisyystilanteisiin. Edellisessä esimerkissä sitä käytettiin merkitsemään oma erimielinen lausuma mahdolliseksi totuudeksi. Toisen puheenvuoroa kommentoidaan tällöin yleensä vahvistavilla modaalilmauksilla. *Voida*-verbiä käytetään joskus kuitenkin myös toisin päin liittämällä se edellisen vuoron kommentointiin. Hilma tekee näin esimerkissä 10.

- (10)
1	HILMA:	no (.) <u>m</u> inkälainej ja (.) <u>m</u> inkälaisia nämä
2		johtajat olivatko he (.) <u>a</u> kateemisestis
3		sivistyneitä? (1.5) mitä te <u>a</u> jattelette.
4		((Impi viittaa))
5		(1.2)
6	Impi:	tässä sanotaav vaan että <u>y</u> limyksiä ja
7		<u>e</u> simiehiä.
8		(.)
9	HILMA:	<u>n</u> i (1.2) <u>a</u> ivan (1.4) no (.) mitä se tahtoo
10		<u>s</u> anoa, (2.0) <u>k</u> etä siinä <u>o</u> li.
11		(.)
12	Anna:	pappeja
13		(1.5)
→	HILMA:	öö <u>n</u> iin? (.) voi <u>h</u> yvinki olla? (.) mitä
15		<u>v</u> ielä?

Esimerkki 10 on raamatuntutkisteluille tyypillinen sekvenssi, jossa tutkistelun opettaja kysyy kysymyksen, joku osallistujista vastaa ja opettaja sitten kommentoi vastausta (Lehtinen 1995: 39). Tällaisessa tapauksessa on preferoitua, että opettaja vahvistaa vastauksen (Lehtinen 1995: 156). Tässä mielessä Hilman puheenvuoro riveillä 14–15 on mielenkiintoinen. Se on odotuksenvastainen kahdessa mielessä: se implikoi erimielisyyttä, eikä se ainakaan selvästi vahvista Annan vastausta (rivi 12). Hilma orientoituukin tähän odotuksenvastaisuuteen: vuoron alussa on *öö*, joka usein edeltää preferoimattomia toimintoja (Heritage 1996: 272), ja *niin*, joka on laimea samanmielisyyden osoitus, jota voi seurata erimielinen kannanotto (Sorjonen 1997: 375). Nouseva intonaatio viittaa nähdäkseni siihen, että opettaja haluaa jatkaa kysymys-vastaussekvenssiä. *voi hyvinki olla* implikoi erimielisyyttä (vrt. Hakulinen ja Sorjonen 1989: 93), mutta ei esitä sitä suoraan. Hilma esittää Annan vastauksen mahdollisena, mutta ei todennäköisenä. Lopussa oleva kysymys vahvistaa tätä implikaatiota, opettaja toivoo muita vastauksia. *Voida*-verbi toimii siis yhdessä muiden keinojen kanssa tapana suorittaa preferoimaton vuoro, implikoida kohteliaasti, että osanottajan vastaus ei ole tyydyttävä tai riittävä.

▷

Episteemisten ilmausten tarkastelu yhteisöllisessä kontekstissa tuo esille hyvin monenlaisia funktioita, varmuusasteen osoittaminen kategoriana vaikuttaa tässä valossa melko sumealta. Nähdäkseni ilmauksissa on jokin »spesifioimaton» varmuusasteeseen tai totuuden arviointiin liittyvä perusmerkitys (vrt. Hakulinen ja Sorjonen 1989: 97), mutta sen, millainen merkitys yksittäistapauksessa aktuaalistuu, määrää viime kädessä konteksti. Episteemisyys näyttää myös paremminkin yhteisölliseltä kuin puhujalähtöiseltä ilmiöltä. Subjektiiivisuuden ja objektiivisuuden sijasta olennaisimmaksi tekijäksi osoittautuu intersubjektiiivisuus. Ilmauksen valitsee tietenkin puhuja, mutta kovinkaan usein ei ole kyse puhujan henkilökohtaisten asenteiden tai mielipiteiden esille tuomisesta; puhujien valinnat liittyvät sen sijaan yhteisöllisiin normeihin, konventioihin ja vuorovaikutukseen.

Ilmauksen valintaan (ja tulkintaan) vaikuttavista tekijöistä yksi on sanottavan suhde yhteisöllisiin auktoriteetteihin, se, kuinka suoraan se on näistä auktoriteeteista pääteltävissä tai arvattavissa. Kokemuksista puhuttaessa episteemiset ilmaukset taas liittyvät kokemuksen luonteeseen ja erityisesti sen yhteisöllisyyteen. Kolmas tekijä on se, että esittäessään arvioita puhujan on varmistuttava siitä, että solidaarisuus ja yhteisyys puhe yhteisössä säilyy. Hänen ei sovi esittää toisia tai seurakuntaa kokonaisuudessaan liian negatiivisessa valossa eikä itseään tai mitään osaryhmää liian positiivisessa valossa suhteessa koko yhteisöön. Neljänneksi puhujan on huolehdittava siitä, että vuorovaikutus toimii: erimielisyyttä pyritään välttämään ja tilanteiset rooliodotukset ottamaan huomioon.

Eri ilmaukset näyttävät monifunktioisuudestaan huolimatta jonkin verran eriytyneen eri tehtäviin. Varmuutta ilmaisevista *tietysti* ja *tietenkin/-kään* toimivat ensisijaisesti myönnytyksinä (yleensä *tietenkin mutta*). *Varmasti* taas esiintyy eniten tehtäessä päätelmiä auktoriteettien pohjalta (19 tapausta 30:stä). Epävarmuuden ilmauksissa vaikuttaa olevan sellainen työnjako, että *ehkä* esiintyy eniten negatiivisissa arvioissa (13 tapausta 20:sta; vain kaksi erimielisyystapausta), *voida* taas erimielisyystilanteissa (viidestä selkeimmin episteemisestä *voida*-verbin tapauksesta neljä esiintyy erimielisyystilanteissa¹⁰). Todennäköisyyttä ilmaisevat adverbit *varmaan*, *ilmeisesti* ja *kai* ovat niin monifunktioisia, että niille ei voi määrittää yhtä tärkeintä tehtävää.

Tässä tutkittuja ilmauksia yhdistäväksi funktioksi voidaan ajatella eräänlaisena yksilön ja yhteisön välisenä välittäjänä toimiminen. Tehdessään yksilöllisiä¹¹ päätelmiä puhuja osoittaa ne yhteisöllisiä auktoriteetteja epävarmummiksi, puhuessaan kokemuksista hän suhteuttaa yksilöllisiä kokemuksia yhteisöllisiin, rikkoessaan yhteisöllisiä odotuksia hän lieventää rikkomuksia. Näin hän konstruoi itsensä (ja toiset) yhtä aikaa yksilönä ja yhteisön jäsenenä.

¹⁰ *Voida*-verbin yleisin tulkinta on kuitenkin dynaaminen. Joissakin ensisijaisesti dynaamisissa tapauksissa myös episteeminen tulkinta on mahdollinen.

¹¹ Yksilöllisellä en tarkoita tässä sitä, että ajatukset olisivat yksilön keksimiä. Ne voivat hyvinkin olla yhteisöllisissä kielenkäyttötilanteissa omaksuttuja. Tilanteisesti ne kuitenkin esitetään yksilöllisinä suhteessa yhteisöllisiin auktoriteetteihin ja normeihin.

LITTEROINTIMERKIT

.	laskeva intonaatio prosodisen kokonaisuuden lopussa
,	intonaatio laskee hieman
?	nouseva intonaatio
↓	seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
↑	ja korkeammalta
älä	äänteen tai tavun painotus sanan sisällä
>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
°joo°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
JOO	kovaäänistä puhetta
jo-	kesken jäänyt sana
jo::	venytetty äänne
.joo	sana lausuttu sisäänhengittäen
#joo#	nariseva ääni
&joo&	liikuttunut ääni
\$joo\$	nauruinen ääni
jo(h)o	sana tuotettu nauraen
[päällekkäispuhunnan alku
]	ja loppu
=	kaksi eri puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
(1.6)	tauko ja sen pituus
(.)	lyhyt tauko (alle 1.0 sek.)
(joo)	epävarmasti kuultu jakso
(—)	jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	litteroijan kommentteja
→	osoittaa riviä, jolla tarkkailtava ilmiö on

LÄHTEET

- BULL, MALCOLM – LOCKHART, KEITH 1989: Seeking a sanctuary. Seventh-day adventism and the American dream. Harper & Row, San Francisco.
- COATES, JENNIFER 1983: The semantics of the modal auxiliaries. Croom Helm, Lontoo.
- DREW, PAUL – HERITAGE, JOHN 1992: Analyzing talk at work: an introduction. – Paul Drew & John Heritage (toim.), Talk at work. Interaction in institutional settings s. 3–65. Studies in Interactional Sociolinguistics 8. Cambridge University Press, Cambridge.
- GIVÓN, T. 1989: Mind, code and context. Essays in pragmatics. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey.
- HAAKANA, MARKKU 1996: Huumori ja vakava keskustelun kategorioina. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja II s. 141–172. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- HAKULINEN, AULI 1996: Keskustelunanalyysin profiilista ja tilasta. – Auli Hakulinen (toim.),

- Suomalaisen keskustelun keinoja II s. 9–22. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. SKS, Helsinki.
- HAKULINEN, AULI – SORJONEN, MARJA-LEENA 1989: Modaaliverbit spontaanissa keskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja I s. 73–97. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- HEINO, HARRI 1984: Mihin Suomi uskoo. Uskonnolliset ja maailmankatsomukselliset liikkeet. WSOY, Porvoo.
- HERITAGE, JOHN 1996: Harold Garfinkel ja etnometodologia. Suom. Ilkka Arminen ym. Gaudeamus, Helsinki.
- JOHNSSON, WILLIAM G. 1995: Lutherin oppilaita. – Nykyaika 99 s. 18–19.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: Modal expressions in Finnish. *Studia Fennica Linguistica* 2. SKS, Helsinki.
- KETOLA, T. N. 1952: Hengellisiä liikkeitä. Historiallinen tutkielma Suomen adventtiliikkeestä. Tekijän kustannuksella.
- LAITINEN, LEA 1991: Yöpuoli ja päiväpuoli. – Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi & Mirja Saari (toim.), Leikkauspiste. Kirjoituksia kielestä ja ihmisestä s. 307–318. Suomi 158. SKS, Helsinki.
- 1992: Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 569. SKS, Helsinki.
- 1993: Nesessiivirakenne, kieliopillistuminen ja subjektiivisuus. – Virittäjä 97 s. 149–170.
- LANGACKER, RONALD W. 1978: The form and meaning of the English auxiliary. – *Language* 54 s. 853–882.
- 1985: Observations and speculations on subjectivity. – John Haiman (toim.), *Iconicity in syntax*. Proceedings of a symposium on iconicity in syntax, Stanford, June 24–6, 1983 s. 109–150. *Typological Studies in Language* 6. John Benjamins, Amsterdam.
- LEHTINEN, ESA 1995: Totuuden modaliteetit adventistien raamatuntutkistelussa. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampereen yliopisto.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics* 1–2. Cambridge University Press, Cambridge.
- MATIHALDI, HILKKA-LIISA 1979: Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi. *Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora* No. 7, *Philologica* No. 2. Oulun yliopisto, Oulu.
- ORPANA, TERTTU 1988: Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta. *Opera Fennistica & Linguistica* 2. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- PALMER, F. R. 1986: *Mood and modality*. Cambridge University Press, Cambridge.
- PERKINS, MICHAEL R. 1983: *Modal expressions in English*. Frances Pinter, Lontoo.
- POMERANTZ, ANITA 1984: Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. – J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action*. *Studies in conversation analysis* s. 57–101. Cambridge University Press, Cambridge.

- PÄLLI, PEKKA 1996: 'Me' ja 'he' sisäryhmän ja ulkoryhmän kielellisinä representaatioina. Sosiaalipsykologian sivuainetutkielma. Tampereen yliopisto.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Kirjapaja & Suomen Kirkon Sisälähetysseura, Pieksämäki 1992.
- RAEVAARA, LIISA – SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1989: Esimerkkejä koodituksesta. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja I s. 233–265. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- SACKS, HARVEY 1992: Lectures on conversation vol. 1. Toim. Gail Jefferson. Blackwell Publishers, Cambridge.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1988: Presequences and indirection: Applying speech act theory to ordinary conversation. – Journal of Pragmatics 12 s. 55–62.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Recipient activities: Particles *nii(n)* and *joo* as responses in Finnish conversations. Julkaisematon väitöskirja. University of California, Los Angeles.
- SUOJALA, MARJA 1989: Varaukset. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja I s. 118–123. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- SUOJANEN, M. K. 1981: Puhe, tilanne ja rooli. – Sananjalka 23 s. 37–49.
- SUOJANEN, PÄIVIKKI 1975: Uskonnollinen kieli. – Juha Pentikäinen (toim.), Uskonnollinen liike. Suomalaisia tapaustutkimuksia s. 230–260. Tietolipas 74. SKS, Helsinki.
- TAINIO, LIISA 1993: Kannanoton tulkinta keskustelussa. Licensiaatintyö. Suomen kielen laitos, Helsingin yliopisto.
- 1996: Kannanotoista arkikeskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja II s. 81–108. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- TRAUOGOTT, ELISABETH CLOSS 1989: On the rise of epistemic meanings in English: An example of subjectification in semantic change. – Language 65 s. 31–55.
- Tunnustuskirjana Pyhä Raamattu. Näin seitsemännen päivän adventistit ymmärtävät Raamatun opetuksen. Kirjatoimi, Tampere 1994.
- VON WRIGHT, GEORG HENRIK 1982: Logiikka, filosofia ja kieli. Ajattelijoita ja ajatussuuntia nykyajan filosofiassa. Suom. Jaakko Hintikka ja Tauno Nyberg. Otava, Helsinki.
- VUORINIEMI, JORMA 1973: Ollin kieli nykysuomen kuvastimena. Semanttis-interpretatiivi tutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 312. SKS, Helsinki.

EPISTEMICS, THE INDIVIDUAL AND COMMUNITY:
THE PRAGMATICS OF
CERTAIN MODAL EXPRESSIONS

In the literature on modality much has been discussed about the subjectivity and objectivity of epistemic modality (e.g. Lyons 1977, Coates 1983, Palmer 1986). The point of view presented by a modal expression has been understood as being very speaker-oriented, and the relationship between the speaker and the objective reality has been examined. The pragmatics literature, however, has stressed the contextuality of modality. In the article the writer examines epistemic expressions on a scale of certainty in a religious intragroup conversation, with both local and cultural contexts in a key position in the analysis. On the basis of the analysis, the function of modal expressions proves to be quite community-oriented and interactive, and instead of subjectivity and objectivity, intersubjectivity then becomes the most essential factor.

Modal expressions receive different interpretations in different contexts. They express, for example, the relationship between what is being said and the authoritative texts of the community, or in talking of experiences, the nature of the experience and the extent of its community-orientation. When presenting judgements of a speech community, modal expressions are used to ensure the community is not shown in too negative a light, nor any subgroup shown in too positive a light in relation to the community as a whole. In situations of disagreement, modal expressions are used to alleviate conflicts.

A common function of the expressions studied could be seen as their operation as mediator between individual and community. With these expressions the speaker presents him/herself (or others) as an individual and, at the same time, as a member of the community.■

Kirjoittajan osoite (address):

Tampereen yliopisto, Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos,

PL 607, 33101 Tampere

Sähköposti: *skesle@uta.fi*